

EL PARTIT AUSTRIACISTA: COHERÈNCIA, DIVERGÈNCIA I SUPERVIVÈNCIA D'UNA FACCIÓ DE PODER

Òscar González Camaño

El propòsit d'aquesta comunicació és presentar una facció de poder a la Catalunya de la Guerra de Successió: la facció austriacista. Una facció que podríem anomenar *partit*, malgrat l'anacronisme de la paraula, i en la qual observem, en primer lloc, la coherència interna de tot un seguit de sectors socials, amb els seus interessos i els seus objectius; en segon lloc, com si es fes amb una lupa d'augment, una certa divergència, que sorgeix ja des del mateix moment del triomf austriacista del 1705 i que podríem exemplificar amb l'*affaire* Grases de 1711; i, per acabar, una supervivència, a l'exili, on l'ideologia austriacista es purifica, en paraules d'Ernest Lluch, fins a desaparèixer en l'oblit i l'obscuritat.

És realment l'austriacisme un projecte econòmic i polític, com els nombrosos treballs de Joaquim Albareda han intentat demostrar? Podem parlar d'un *partit austriacista* en regla? Hi ha un acord entre tants sectors socials que ens permeti parlar de coherència interna? O és el *partit* un camp de batalla entre diferents grups que aspiren a un poder més gran? O, canviant d'òptica, la reducció de l'austriacisme i el filipisme borbònic a dues opcions polítiques en sentit absolut, és una simple conceptualització d'unes idees, un tarannà i una manera d'entendre la realitat del país? I, en darrer terme, l'existència d'un *partit austriacista* implica, per contraposició, la d'un *partit filipista*?

Els darrers treballs de Joaquim Albareda han significat un salt qualitatiu en la imatge que es tenia de l'austriacisme. Aquest autor veu clarament l'existència d'un partit, un projecte, una ideologia i uns models determinats. Un partit, l'austriacista, format per tot un seguit de sectors de la societat catalana (la noblesa, la burgesia, la pagesia). Un projecte amb un doble vessant: l'econòmic, basat en els escrits de Narcís Feliu de la Peña (l'ideòleg del grup, en paraules de Pierre Vilar o Eulàlia Duran), i el polític, que se centra, fonamentalment, en la defensa de les constitucions. Una ideologia, el pactisme, que s'oposa frontalment als aires uniformitzadors i centralistes de la monarquia francesa, que representa ara Felip V. I uns models determinats: Anglaterra i les Províncies Unides.

La crítica del paradigma absolutista dels darrers anys obre les portes a noves interpretacions. La modernor d'aquest paradigma ha estat posada en dubte a tot Europa per autors com ara Peter Blickle i Joël Cornette,¹ i només una interpretació esbiaixada de la *modernitat* del model borbònic a Espanya roman com un camí tal vegada truncat i segurament ple de contradiccions. La commemoració del tercer centenari de la dinastia borbònica va representar l'oportunitat de revifar vells conceptes al voltant del paradigma modern de la monarquia absoluta i dels triomfs de Felip V com a *monarca il·lustrat*. Al voltant d'aquest rei, s'ha discutit sobre el model borbònic i sobre el seu èxit (o fracàs) a l'Espanya del segle XVIII. En realitat, poques coses han canviat en la concepció de l'Espanya del XVIII. Si de cas, tornem un altre cop a l'elogi de la monarquia il·lustrada. Juntament amb el tarannà espanyolista que governa Espanya des de 1996 (i especialment des de l'any 2000), la defensa de la unitat establerta el 1715 esdevé un tema clau en part de la historiografia espanyola, que ha vist la necessitat de difondre els seus valors,² alhora que el *model federal*,³ que va perdre l'onze de setembre, ha estat relativitzat al màxim.

-
1. Joël CORNETTE (ed.), *La monarchie entre Renaissance et Révolutions, 1515-1792*, París, 2000; Peter BLICKLE (ed.), *Resistence, representation and community*, Oxford, 1997; vegeu també Josep FONTANA, «La Guerra de Successió i les constitucions de Catalunya: una proposta interpretativa», a Joaquim ALBAREDA i Josep M. TORRAS I RIBÉ (ed.), *Del patriotisme al catalanisme*, Vic, 2001, p. 13-29.
 2. Henry KAMEN, *Felipe V, el rey que reinó dos veces*, Madrid, 1999; Carlos MARTÍNEZ SHAW i Marina ALFARO, *Felipe V*, Madrid, 2001; Ricard GARCÍA CÀRCEL, *Felipe V y los españoles: una visión periférica del problema de España*, Barcelona, 2002; Ricard GARCÍA CÀRCEL, *De los elogios de Felipe V*, Madrid, 2002.
 3. Ernest LLUCH, «Federal de 1706 o actual?», *La Vanguardia*, 6 de gener de 2000.

UN PROJECTE I UN PARTIT

La proposta de Joaquim Albareda neix, arran la seva tesi doctoral sobre els inicis de la Guerra de Successió,⁴ d'una revisió de la historiografia tradicional, d'una banda, i de l'èmfasi especial posat en el factor internacional del conflicte, de l'altra. L'autor fa una interpretació que supera els vells plantejaments de la historiografia romàntica catalana, que partia d'una unanimitat sense fissures de la societat catalana al voltant de la causa de l'arxiduc Carles d'Àustria. No hem d'oblidar que l'austriacisme, com a *partit*, pateix un desgast durant tota la Guerra, i, de fet, amb la mort de Feliu de la Penya (mentor polític i econòmic, com va dir Ernest Lluch) i d'altres homes més moderats (com Joan Colomer) —els homes que podien oferir una experiència i un lideratge moderat davant les impetuositats dels més joves, com afirma Benet Oliva—,⁵ es produeix un viratge cap a postures més radicals. D'altra banda, el factor internacional té un paper clau tant en la formació del *partit* austriacista (el Pacte de Gènova, 1705) com en la seva progressiva dissolució (l'abandó dels aliats el 1712 decideix la virada del grup austriacista cap a una resistència a ultrança els anys 1713-1714).

Per tal d'entendre per què diversos grups socials catalans van prendre partit majoritàriament per l'arxiduc Carles el 1705, hem de fer una mirada a les dues darreres dècades del segle XVII, que és quan es plantegen les principals qüestions que es debaten en el conflicte successori. Llavors veurem que l'element dinàstic, l'afiliació a una casa reial determinada (l'habsburguesa enfront de la borbònica, el motiu que molts autors veuen darrere l'austriacisme), esdevé merament aleatori. Podrem entreveure, llavors, aquest projecte econòmic i polític, amb un rei a la mida d'uns interessos i uns certs sectors socials. Uns interessos que no lliguen amb una aposta per Felip d'Anjou.⁶ Veurem que el monarca d'origen francès no pot donar una resposta satisfactòria a les necessitats polítiques i econòmiques del Principat (i d'un cert sector, la burgesia mercantil de Barcelona i el Maresme). L'economia catalana, en procés de recuperació i d'expansió,

4. Joaquim ALBAREDA, «Els inicis de la Guerra de Successió a Catalunya (1700-1705)», 2 vol., Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona, 1990 [tesi doctoral dirigida per Josep Fontana].

5. Benet OLIVA I RICÓS, *La generació de Feliu de la Penya: burgesia mercantil i Guerra de successió entre el Maresme i Barcelona*, Lleida, 2001, p. 180.

6. Joaquim ALBAREDA, «Repensar la Guerra de Successió a Catalunya (1700-1714)», *L'Avenç*, núm. 206 (1996), p. 18.

topa frontalment amb els interessos i els productes francesos, que competeixen amb una superioritat manifesta amb la producció catalana.⁷ I, alhora, l'opció borbònica topa de ple amb el respecte per les constitucions catalanes, que són una peça fonamental al voltant de l'austriacisme.

En l'austriacisme hi ha dos moments clau: l'any 1705, any d'esperances, quan, per una sèrie de factors i al voltant de tot un seguit de grups socials, es crea el partit com a tal; i els anys 1713-1714, quan aquest partit es disgrega a poc a poc a causa de divergències internes, que essencialment es polaritzen entre un sector possibilista (que podria estar dirigit per homes com Rafael de Casanova i Antoni de Villarroel) i un sector resistencialista (al capdavant del qual podríem col·locar Salvador Feliu de la Penya).

No és la inclinació incondicional dels catalans cap a la casa d'Àustria el que explica la decidida aposta de 1705. Això, Albareda ho té molt clar. De fet, a les Corts de 1701-1702 el Principat va aconseguir de Felip V tot el que li va demanar en relació amb qüestions econòmiques (també la part del pastís americà? sí, dos vaixells anuals per comerciar amb les Índies). Malgrat tot, en qüestions jurídiques i sobretot polítiques arriben les confrontacions. Respecte a les tensions entre el monarca i el país, s'aconsegueix la creació del Tribunal de Contrafaccions, llargament desitjat, encara que no s'arriba a posar en marxa. La gran topada és en el tema de les desinsaculacions: Felip V es nega a cedir la seva prerrogativa (aconseguida per la monarquia el 1652) en el control dels insaculats. Aquesta és una peça que permet posar en dubte l'èxit a què s'ha referit sempre la historiografia a l'hora de qualificar aquestes corts⁸ i que ajuda a entendre un

7. Vegeu el recent article de Josep FONTANA «En els inicis de la Catalunya contemporània: l'economia a la segona meitat del segle XVII», *Barcelona. Quaderns d'Història*, núm. 7 (2002), p. 13-21, que reafirma molts conceptes de l'autor en el seu article «Sobre el comerç exterior de Barcelona en la Segunda mitad del siglo XVII», *Estudios de Historia*, núm. v (1955), p. 197-219; o l'article de Jaume TORRAS I ELIAS «Productes vitícoles i integració mercantil a Europa, segles XVI-XVIII. Una panoràmica», *Estudis d'Història Econòmica*, núm. 14 (1996), p. 23-33.

8. De fet, la frase «un camí truncat» que Jaume Bartrolí aplica a aquestes corts és el que potser s'ajusta més a la realitat. No hem d'oblidar la frase de Feliu de la Penya «las más favorables que avia conseguido la Provincia, porque consiguió la Provincia quanto había pedido», encara que no deixa de comentar que van servir «siquiera para pauta y modelo para quando llegase el que deseavan» (Narcís FELIU DE LA PENYA, *Anales de Cataluña*, vol. III, 1709, p. 492, 481 i 482; cita recollida per múltiples autors). Sobre aquestes corts de 1701-1702, vegeu Jaume BARTROLÍ, «La Cort de 1701-1702: un camí truncat», *Recerques*, núm. 9 (1979), p. 57-75; Eva SERRA I PUIG, «Les Corts de 1701-1702: la represa política a les vigílies de la guerra de Successió», *L'Avenç*, núm. 206 (1996), p. 22-29.

dels motius de la revolta de 1705: Felip V no ens ha donat el que volem, no és el rei que necessitem. Però també és cert que no sembla que hi hagi indicis de rebuig envers el nou monarca, ja que aquest va jurar les constitucions catalanes i no va demostrar cap evidència de voler abolir-les.⁹

Ha passat un segle des de les darreres corts (el 1599) i Catalunya arrossega cent anys de greuges. Però la Catalunya de 1701 no és la mateixa que la de 1599: al llarg del període, el Principat ha agafat el tren de la recuperació econòmica, guiat per l'exemple que representen Anglaterra i les Províncies Unides (el *mirall holandès*). Als anys vuitanta del segle XVII, Narcís Feliu de la Penya recull aquestes nocions de canvi econòmic, un canvi que és a les mans del sector de la burgesia mercantil barcelonina i del Maresme. Una burgesia que vol participar en el comerç internacional, que té productes exportables (l'aiguardent, el més destacat), que vol aquell tros del pastís americà que sempre se li ha negat, que vol crear companyies comercials; però que alhora es troba indefensa davant la feroç competència dels productes tèxtils francesos, que vol una protecció del seu mercat davant la presència dels productes francesos, etc.

Però, i hi tornem a insistir, sorgeixen ara de nou les tensions entre el rei i el país. Tensions principals entre els ministres de la monarquia i els representants institucionals del Principat. Tensions que donen una nova dimensió a la dinàmica antagonica entre pactisme i absolutisme. Una dinàmica que Jon Arrieta ha estudiat detingudament i que demostra l'existència de dues concepcions antitètiques del govern de la nació. Dues postures que, alhora, són incomprendibles entre si. Un exemple: diuen els ministres de Felip V que «con Su Majestad no se regatea»,¹⁰ quan a les Corts es discuteixen alguns aspectes. I una falta de comprensió (o de voler entendre la realitat d'un país) és la frase del mateix Felip V el 1711: «Las dos últimas

9. De fet, per a Joaquim Ragon i Cardoner, a començaments de la Guerra de Successió la formació del partit austriacista s'ha d'entendre a través una sèrie de condicionants que demostren que el nou rei tampoc no és acceptat totalment de bon grat: una situació de redreç econòmic, una defensa de les particularitats de Catalunya en el si de la monarquia hispànica, una redefinició del marc legal d'una societat en procés de canvi, una influència del virrei Jordi de Darmstadt (conspirador a favor de la casa austríaca), etc. Tot plegat ajuda a la creació d'un partit austriacista que vol transformar la societat davant dels nous temps de canvi que es viuen, que vol recuperar terreny polític perdut (les insaculacions) i que també vol tenir un paper important dins de la monarquia habsburguesa (Joaquim RAGON I CARDONER, «La formació del partit austriacista a Catalunya abans de la Guerra de Successió», a *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, Barcelona, 1984, p. 225-231).

10. Jaume BARTROLÍ, «La Cort de 1701-1702», p. 60.

cortes que han concluido los deja [als catalans] más Repúblicos que el Parlamento alusivo a los ingleses.»¹¹

Però, concretament, per què va sorgir la revolta de 1705? Ja hem esmentat tota una sèrie de factors que distancien rei i Principat. Podríem distingir entre causes a curt termini i causes que podríem anomenar *de llarga durada*. Entre les primeres, podríem esmentar-ne dues: els mètodes despòtics del virrei Velasco i la presència de la flota aliada, comandada per Darmstadt, davant de les costes catalanes. I entre les causes de llarga durada podríem dir les següents:

- a) La francofòbia general estesa per tot el Principat, fruit del desenyany de 1640 i de les ocupacions constants de Catalunya en les darreres dècades. També va influir-hi la pèrdua del Rosselló i la Cerdanya el 1659 a les mans dels francesos. Alhora, repetim-ho, el refús de les mercaderies franceses al mercat català.
- b) La defensa comuna de les constitucions per tots els sectors. No hem d'oblidar: les constitucions van esdevenir el paraigua sota el qual es refugiaven els interessos, les particularitats i els privilegis de tota la població catalana, des dels nobles fins als menestrals.¹²

Tot plegat fa que el 1705 diversos sectors de la societat catalana s'ajuntin per crear un partit, l'austriacista, que lluita per tal que un rei a la seva mida, l'arxiduc Carles, assoleixi la corona d'Espanya.¹³ Un partit que estaria format per:¹⁴

-
11. Cita recollida a Joaquim ALBAREDA, «Cataluña y Felipe V: razones de una apuesta», a Pablo FERNÁNDEZ ALBADALEJO (ed.), *Los Borbones: dinastía y memoria de nación en la España del siglo XVIII*, Madrid, 2001, p. 308.
 12. Joaquim ALBAREDA, «Cataluña y Felipe V», p. 311-312; Joaquim ALBAREDA, «Austriacisme a Catalunya: els seus fonaments entorn de 1705», *L'Avenç*, núm. 253 (2000), p. 39.
 13. La Corona d'Espanya, no només la de la Corona d'Aragó. De fet, Virginia LEÓN, *Entre Austrias y Borbones: el Archiduque Carlos y la monarquía de España (1700-1714)*, 1993, fa una anàlisi del govern de l'arxiduc donant per descomptat el domini de tots els territoris de la monarquia hispànica. La pega del seu estudi és la manca d'aquesta unitat territorial que permet entendre totes les mesures que va prendre l'anomenat *Carles III* en les tasques de govern (no oblidem que Aragó i València es perden el 1707 i Castella mai no va ser conquerida), que, de fet, és una resurrecció del govern polisinodial dels Àustria. Gairebé tot el seu estudi descriu quins eren els diferents consells que l'arxiduc Carles va crear, amb quin personal i amb quines funcions.
 14. Joaquim ALBAREDA, «Cataluña y Felipe V», p. 309-313; Joaquim ALBAREDA, *Felipe V y el triunfo del absolutismo: Cataluña en un conflicto europeo (1700-1714)*, Barcelona, 2002, p. 59-73.

- a) Un grup de *constitucionalistes* de les Corts (els que Castellví, recollit per Arrieta, anomena *celantes*), que seria el nucli embrionari del partit, aquells que ja des de les Corts de 1701-1702 defensaven les constitucions de Catalunya i el caràcter contractual del govern de la nació. Són homes com Guerau i Antoni de Peguera, Pere de Sentmenat, Joan Bonaventura de Gualbes, Francesc Torrelles, Francesc Maguerola, etc.
- b) Un grup de la *burguesia dels negocis*, consolidada al segle XVII, emmirallat pel model holandès, i encapçalada per homes com ara Narcís i Salvador Feliu de la Penya, Josep Duran, etc.¹⁵
- c) Un grup dels anomenats *vigatans*, propietaris i pagesos actius de les comarques de l'interior, que van destacar a la Guerra dels Nou Anys (1688-1697) i que van saber capitalitzar la francofòbia d'aquesta zona,¹⁶
- d) Un grup d'*eclesiàstics* (n'hem d'excloure les altes jerarquies i els jesuïtes), que afegeixen a la francofòbia (produïda per la profanació d'esglésies) el temor a la desaparició del seu estatus privilegiat per part de la monarquia borbònica.

Cada grup tindria unes exigències i uns objectius propis. L'element aglutinador de tots els sectors seria el príncep Jordi de Darmstadt-Hesse, darrer virrei de Carles II (1698-1701). Darmstadt (el seu paper en la formació de la conspiració austriacista és cabdal ja des d'abans de l'arribada de Felip V, fet que li causarà l'expulsió de Catalunya)¹⁷ entra en contacte amb el nucli dels *vigatans* durant el seu virregnat, alhora que manté nego-

15. Respecte a aquest grup, Benet Oliva diu que es va formar bàsicament a partir de la fusió de dos sectors: l'alta burgesia mercantil barcelonina i la burgesia emergent del litoral, sectors emmirallats pel model holandès (com recull aquest autor d'una cita de Pierre Vilar) i lligats per negocis i relacions d'amistat amb comerciants com Mitford Crowe, John Shallet i Arnold Jäger (Benet OLIVA I RICÓS, *La generació de Feliu de la Penya*, p. 160-163).

16. Respecte a aquest grup i referint-se a la pagesia en general, Benet Oliva també parla d'un vessant antisenyorial en aquest cercle, que també seria capitalitzat per la burgesia mercantil de Barcelona. De fet, la zona de la plana de Vic coincidiria gairebé amb la geografia originària de la Revolta dels Barretines de 1687-1689 (Benet OLIVA I RICÓS, *La generació de Feliu de la Penya*, p. 163-171).

17. Sobre la figura de Darmstadt, vegeu Joaquim RAGON I CARDONER, «El último virrey de la administración habsburguesa en Cataluña: Jorge de Darmstadt y landgrave de Hessa», *Pedralbes*, núm. 2 (1982), p. 263-272; més recentment, Josep Maria TORRAS I RIBÉ, «El príncep Jordi de Darmstadt I la conspiració austriacista de Catalunya (1697-1701)», *L'Avenç*, núm. 264 (2001), p. 23-31.

cis i contactes amb burgesos com ara Josep Duran i amb els comerciants anglesos Mitford Crowe i Joseph Shallett i els holandesos Johan Kies i Arnold Jäger (al mateix temps, vinculats al cercle dels Feliu de la Penya).

Albareda presta una atenció especial a aquest grup de la burgesia dels negocis. Segons ell, aquests homes aportarien el projecte econòmic, un projecte que gaudia d'un ampli suport social i que implicava amplis sectors vinculats a les activitats econòmiques puixants (comerciants, camperols, artesans...). Un projecte que ja s'havia fet palès a les Corts de 1701-1702.¹⁸ Per a aquest sector, Felip V no era un rei fet a la mida.

Amb tot, aquesta coherència interna tampoc no seria un paradigma absolut. Trobem peces que fallen, com per l'exemple l'escassa connexió amb les institucions de govern catalanes; en aquest cas, la Generalitat i els municipis catalans. Sembla que des de la Generalitat va haver-hi una prudència extrema a decantar-se obertament per l'arxiduc Carles; no hauríem d'oblidar, però, que aquest organisme estava controlat en gran part per la monarquia. La dinàmica de la Guerra farà que a la llarga la Generalitat esdevingui un organisme poc operatiu: a mesura que el territori català caigui en mans de les tropes borbòniques, la Generalitat perdrà poder, fins a arribar a una situació extrema en què, el febrer de 1713, el Consell de Cent barceloní prendrà el poder en un *coup de force* decisiu.

Respecte als municipis, Torras i Ribé ha parlat de la seva actitud durant tota la Guerra¹⁹ i ha estudiat la seva indecisió no només en aquests moments de 1705, sinó també al llarg de tota la Guerra. Aquesta indecisió estaria fonamentada en la condició dels municipis com a «compartiments estancs, que actuaven d'una manera absolutament autònoma els uns respecte els altres, i solament acordaven les actuacions en la seva participació com a components del braç reial en les reunions de les Corts. Una uni-

18. Oliva l'anomena *el tercer pilar austriacista* (Benet OLIVA I RICÓS, *La generació de Feliu de la Penya*, p. 160), després del sector que va encapçalat la Revolta dels Barretines i dels cavallers constitucionalistes que van interposar el dissentiment general del braç militar en defensa de les constitucions a les Corts de 1701-1702; el quart sector seria la pagesia. D'aquest grup en concret, diu que, a cavall de Barcelona i el Maresme, aportaven l'organització, els contactes i el programa; un programa que es basaria en els escrits polítics de Feliu de la Penya, especialment els *Anales*, la principal síntesi de la ideologia austriacista (Benet OLIVA I RICÓS, *La generació de feliu de la Penya*, p. 168).

19. Josep Maria TORRAS I RIBÉ, «Reflexions sobre l'actitud dels pobles i estaments catalans durant la Guerra de Successió», *Pedralbes*, núm. 1 (1981), p. 187-209.

ficació de criteris davant el plet successori hauria requerit, doncs, una coordinació territorial i una disciplina política difícilment imaginables en la societat de l'època.»²⁰

Unificació de criteris, coordinació territorial, disciplina política: semblen termes actuals del vocabulari d'un partit polític (un obstacle a l'hora de definir l'austriacisme com a partit?). També hauríem de recordar que la repressió del virrei Velasco després de l'intent frustrat de 1704 va comportar l'empresonament de primeres figures de l'austriacisme, com ara Narcís Feliu de la Peña (que va veure requisats part dels seus *Anales de Cataluña*), Amador Dalmau i el seu fill Sebastià, o els holandesos Kies i Jäger. O com els ambaixadors de la ciutat de Barcelona Pau Ignasi de Dalmaes i Josep Faust de Potau (no alliberats fins al 1709). Sense aquests rellevants personatges, la cohesió interna del partit sembla difícil.

No obstant això, la dimensió internacional del conflicte és la que va donar lloc a l'empenta final i al triomf del partit austriacista: el Pacte de Gènova, el juny de 1705, entre un representant dels *vigatans*, que van ser els qui van fer aquest pas (davant l'excessiva prudència de la Generalitat),²¹ i el plenipotenciari de la reina Anna d'Anglaterra, Mitford Crowe. El suport militar de les potències aliades va permetre el desembarcament de Darmstadt i la presa de Barcelona l'octubre del mateix any. Amb l'arribada triomfal de l'arxiduc Carles i el seu reconeixement com a rei d'Espanya amb el nom de Carles III, es produeix el triomf del partit austriacista.²² A les Corts de 1705-1706, els implicats en aquesta causa aconseguiran no només la ratificació dels guanys aconseguits en les anteriors, sinó també altres concessions noves, com ara el retorn de la facultat de desinsacular la Diputació del General, anhel llargament perseguit.²³

20. Josep Maria TORRAS I RIBÉ, «Reflexions», p. 191.

21. Joaquim ALBAREDA, «Cataluña y Felipe V», p. 32-34.

22. Ja entra dins del camp de l'especulació suposar què hauria passat si no s'hagués signat el Pacte de Gènova i Anglaterra i les Províncies Unides no haguessin donat suport militar a la causa austriacista. Encara que ja sabem que Anglaterra hauria entrat igualment en la Guerra a la península. De fet, com diu Jesús Lalinde, «lo que se ha debatido en la Guerra conocida como de Sucesión no ha sido la sucesión en el Trono de España, sino el debilitamiento de Francia a costa, especialmente, de Inglaterra» (citat a Benet OLIVA I RICÓS, *La generació de Feliu de la Peña*, p. 159).

23. No obstant això, cal remarcar l'ambigüitat d'aquesta concessió, ja que l'arxiduc-rei Carles III es reservava «el desensacular quando hubiere causa y nombrar las personas que parecier más convenir a mi servicio [...] con la explicación de mi real ánimo, que es reservarse como me reservo el desensacular quando hubiere causa». És a dir, en la pràctica, la pretesa renúncia de l'arxiduc és

Les coses canvien substancialment a partir de la marxa de l'arxiduc Carles a Viena el 1711. Els anglesos i els holandesos es replantegen els termes de l'aliança (l'excusa: el temor a la formació d'un bloc hispanoaustríac, com abans s'havia lluitat contra la formació d'un bloc francoespanyol) i el 1712 abandonen la Guerra. Catalunya queda desemparada, sense rei i sense tropes aliades; no oblidem que el 1707 Aragó i València cauen en poder filipista, de manera que com a resistent davant l'empenta borbònica només queda Catalunya; i les Balears, per descomptat. A partir de 1707 també comença la conquesta del Principat per Felip V; cau Lleida, a la qual seguirà Tortosa el 1708, en un efecte dominó que ja no s'atura. A poc a poc, el territori català controlat pels austriacistes es redueix. L'impacte de la Guerra sobre el territori és brutal: en molts municipis catalans es produeixen canvis de bàndol de manera constant, en funció de la presència d'un exèrcit o un altre a les rodalies. La Guerra fa una virada lenta però perceptible a favor del bàndol filipista. La descoordinació de l'exèrcit aliat ajuda també a la descomposició de l'austriacisme a les terres de l'interior. Un fet que sobta és, per exemple, la caiguda de les ciutats austriacistes per excel·lència, com Vic, Reus i Mataró, en mans borbòniques, caiguda que, de fet, és una entrega voluntària de les ciutats per si mateixes, i que hauríem d'entendre com una conseqüència de la presència de les tropes filipistes a la rodalia.²⁴

Una altra cosa és la desunió interna del partit austriacista. El 1712 mor Narcís Feliu de la Penya. L'arxiduc Carles (ara emperador Carles VI) ha

solament condicional, sotmesa a l'imperatiu del «reial beneplàcit»; o sigui, que seria efectiva mentre no topés amb els interessos de la monarquia (Josep Maria TORRAS I RIBÉ, «Aproximació a la problemàtica civil de la Guerra de Successió: la política municipal de l'arxiduc Carles d'Àustria (1705-1711)», *Recerques*, núm. 13 (1983), p. 39). Són aspectes com aquest els que validen l'afirmació de Mònica Fernández (Mònica FERNÁNDEZ, «Les Corts catalanes de 1705-1706», *L'Avenç*, núm. 206 (1996), p. 33) que, si bé sembla que a les Corts de 1705-1706 Carles III va concedir tot el que els estaments li van demanar, la seva pràctica política demostra que va estar lluny de les directrius emanades de la legislatura. I això feia pensar que la benevolència reial i el populisme de Carles no eren més que els mitjans per aconseguir el suport dels catalans a la guerra contra Felip V. En resum, diu aquesta autora, un cop es va consolidar el govern, les actuacions del nou monarca van ser «les pròpies d'un monarca absolut».

24. Torras i Ribé fa un bon estudi d'aquesta virada de la Guerra a la Catalunya interior i de l'ambigüitat de molts municipis. Vegeu Josep Maria TORRAS I RIBÉ, *Els municipis catalans de l'Antic Règim, 1453-1808*, Barcelona, 1983, p. 117-142; Josep Maria TORRAS I RIBÉ, «Reflexions sobre l'actitud dels pobles», p. 198-201; Josep Maria TORRAS I RIBÉ, *La Guerra de Successió i els setges de Barcelona (1697-1714)*, Barcelona, 1999, p. 329-351.

abandonat el Principat a corre-cuita (si bé ha deixat la seva dona al capdavant d'aquest i tropes sota el comandament del mariscal Starehmburg; tropes que, no obstant això, evacuen la península el 1713). El rei fet a la mida en el qual tant havien somiat els austriacistes ha marxat. El partit comença a patir divergències internes. A poc a poc aniran aflorant postures cada cop més enfrontades, que s'articularen al voltant d'una situació que enfronta possibilistes i resistencialistes (i que veurem exemplificades en l'afer Grases).

Segons Albareda, és tot un canvi de perspectiva que també hauríem d'entendre com una conseqüència de la intransigència (que es converteix en rancúnia) de Felip V respecte als catalans; una intransigència que fins i tot pot esdevenir obsessiva.²⁵ En aquest moment Felip V ja ha perfilat clarament què vol fer quan acabi la Guerra (i n'és un avanç l'abolició dels furs d'Aragó i València el 1707), i demostra un odi mortal, que ratlla el fanatisme.²⁶

Tot això, en resum, influeix en els darrers moments del govern austriacista del Principat. Un govern que, a causa de la dinàmica de la Guerra (amb gairebé tot el territori català a les mans de les tropes borbòniques, a excepció de les rodalies de Barcelona i la vila de Cardona), ja no pot articular la Generalitat. D'aquí el *coup de force* del febrer de 1713: el Consell de Cent pren la responsabilitat de la resistència final de Barcelona i del Principat, atès que la Generalitat ja no controla el territori ni disposa de mitjans per mobilitzar homes i recursos. Però, abans d'això, s'ha plantejat radicalment l'aposta per la resistència final.

25. Joaquim ALBAREDA, «Felip V i Catalunya», *Manuscrits*, núm. 18 (2000), p. 32-34.

26. És interessant veure com es debiliten les relacions entre Lluís XIV i Felip V a causa de l'impacte de la Guerra, de fet contrària a les armes borbòniques a l'escenari europeu, i de l'actitud hostil del duc d'Anjou respecte a Catalunya. De fet, és curiós veure com Lluís XIV, el campió de l'absolutisme, demana al seu nét una mica de moderació: «Le Roy mon petit fils declare qu'il veut reduire les catalans par force, assieger Barcelonne, punir les peuples rebelles. Il rejette toutes les instances qu'on luy fait en leur faveur [...] Il valait mieux les avoir pour sujets en leur accordant leurs privilèges, que de les avoir pour ennemis et d'être exposé aux mouvements que peuvent naître d'un jour à l'autre dans les provinces voisines» (citad per Joaquim ALBAREDA, «Felip V i Catalunya», p. 33). Una moderació que el duc d'Anjou dona senyals de desconèixer; en paraules del duc de Berwick, les ordres d'aquell en els darrers moments del setge de Barcelona eren que «tous ceux qui s'étaient révoltés devoient être passés au fil de l'épée; tous ceux qui ne prenoient pas parti contre son compétiteur devoient être traités en ennemis» (citad per Joaquim ALBAREDA, «Felip V i Catalunya», p. 34).

I aquesta aposta per la resistència és el resultat, ho hem dit abans, de la divisió interna del partit austriacista. Quina és l'opció política dels comuns catalans en aquells moments? Albareda diu que aquesta és una opció difícil de plantejar en el període 1713-1714, molt més que no pas el 1705. La Junta de Braços de juliol de 1713 és una mostra de la divergència d'opinions que va coexistir des de llavors i fins a la caiguda de Barcelona. Hi ha clares dues postures: la submissió a Felip V o la resistència a ultrança. La submissió, la plantegen el braç militar i el braç eclesiàstic; en canvi, el braç reial (fortament nodrit d'elements dels sectors socials inferiors) imposa a la votació final l'opció de la resistència.²⁷ Alhora, tot un nou discurs polític al servei d'aquesta actitud, amb textos com el *Desperthador de Catalunya*, reforça la defensa a ultrança del pactisme i de les constitucions catalanes, que de fet eren un dels pilars del partit austriacista. Aquest és també un moment en què el patriotisme i els visques a la pàtria són una referència comuna de l'ideari polític català.²⁸

Benet Oliva, per la seva banda, diu que, un cop iniciada la desunió del partit austriacista, quan la idea de Feliu d'influir en un model de la monarquia hispànica ha quedat arraconada i es tracta de salvar el model català, la deserció interna del partit és clamorosa. És el moment en què Mataró, ciutat de molts dels burgesos mercantils austriacistes, pacta amb les tropes borbòniques la seva rendició.²⁹ I és el moment en què a Barcelona surten els darrers consellers insaculats: el primer és Rafael de Casanova, membre de l'anomenat *partit aristocràtic*; el segon és Salvador Feliu de la Peña, nebot de Narcís i representant del partit dels mercaders. Aquí hauríem de veure l'evidència de tensions socials entre els sectors dirigents

27. Joaquim ALBAREDA, «Cataluña y Felipe V», p. 320-321. Aquesta resistència té la seva lògica, en paraules del mateix autor, en les esperances en un capgirament de la situació internacional i en una tornada dels aliats a la Guerra. De fet, el nou rei d'Anglaterra, George I de Hannover, sembla que va ser favorable (auspiciat per un retorn dels *whigs* al poder) a revisar la sortida de les tropes angleses de la Guerra i a intervenir un altre cop a la península. El temps va jugar en contra seu (Joaquim ALBAREDA, «La lògica de la resistència, 1713-1714», a Joaquim ALBAREDA, *Del patriotisme al catalanisme*, Vic, 2001, p. 169-196).

28. Com diu Núria Sales, quan discuteix si els partidaris de l'arxiduc són catalanistes i els de Felip V són anticatalanistes, potser no seria gaire anacrònic anomenar els austriacistes *patriotes* (Núria SALES, *Senyors, bandolers, miquelets i botiflers: estudis sobre la catalunya del segle XVI al XVIII*, 1984, p. 144).

29. Benet OLIVA I RICÓS, *La generació de Feliu de la Peña*, p. 180.

de Barcelona,³⁰ tensions que potser no sorgeixen en el moment del triomf de l'austriacisme (quan diversos sectors es conjuminen a favor de la formació d'un partit), però que en el moment de la falta de cohesió interna surten a l'escena política.

En resum, crec que hi ha evidències de l'existència de tota una sèrie de sectors socials que veuen l'aposta per Carles d'Àustria com una aposta de futur, no només econòmic, sinó també polític (encara que, com s'ha vist, els postulats polítics de l'arxiduc no són guiats tal vegada per l'austriacisme català, sinó per un absolutisme temperat per les necessitats militars, com diu Mònica Fernández en l'article esmentat, el qual, de fet, és un extracte de la seva tesi de llicenciatura). Veiem, però, que la coherència interna del *partit* austriacista no queda tan clara: les connexions amb molts municipis de l'interior són febles i també hi ha divergències internes dins del moviment, que es resoldran dramàticament els darrers mesos del setge de Barcelona.

Enfront de la claredat d'Albareda a reconèixer els motius de pes que donen lloc a la formació d'un partit austriacista, Virginia León diu que «no están claros los motivos que inclinaron a la Corona de Aragón a abrazar la candidatura del Archiduque Carlos de Austria». Diu aquesta autora que, de fet, «Felipe V satisfizo el programa político económico que le presentaron», encara que reconeix les tensions entre els ministres del rei i els estaments catalans a les Corts. Però León no entén quines són les bases de l'austriacisme quan afirma que «razones como la francofobia tradicional [...], el recelo de la burguesía ante la competencia comercial francesa y la conducta del virrey castellano Fernández de Velasco junto a la desconfianza hacia el absolutismo de cuño francés, resultan insuficientes para explicar el paso de Cataluña al bando del Pretendiente de la Casa de Austria».³¹ En una obra molt recent, però, diu que «para Carlos la prioridad fue desalojar a Felipe V del trono español. Para los catalanes el proyecto político y económico estuvo más definido».³² I respecte als seus fonaments, afirma que «la defensa del constitucionalismo y el proyecto político austriacista implicaban el mantenimiento del modelo de Estado de la Casa de

30. Núria SALES, *Senyors, bandolers*, p. 193-194; Benet OLIVA I RICÓS, *La generació de Feliu de la Pena*, p. 181-185.

31. Virginia LEÓN, *Entre Austrias*, p. 15-16.

32. Virginia LEÓN, *Carlos VI: el emperador que pudo ser rey de España*, Madrid, 2003, p. 242.

Austria. La propia dinámica de la guerra dio fundamento al proyecto austracista, al situar en el debate la conservación de los fueros y privilegios de todos los reinos y provincias, comunes y particulares, de los dominios de España, que el Archiduque habría aceptado en Viena en 1703 y luego en las Cortes catalanas de 1705-1706, lo mismo que Felipe V en las Cortes de 1701-1702.»³³

Per la seva banda, Ricard García Cárcel no comparteix els plantejaments austracistes d'Albareda. Òbviament, no parla de partit, però fins i tot no concedeix al moviment austracista el nom de *programa ideològic*: «A mi juicio, más que ideología, el austracismo fue un movimiento que sólo estuvo unido cuando contó con un buen soporte de poder. Hasta 1704 debe hablarse de antifelipismo más que de austracismo.»³⁴ Diu que «el austracismo no nace, se hace i es configuraria a partir del presunto poder militar que se atribuye a los aliados», i continua dient que «antes que un proyecto económico o político definido, el austracismo fue un cajón de sastre de los descontentos, desde nobles castellanos [...] a las víctimas de las torpezas del virrey Velasco en Cataluña, pasando por los constitucionalistas más ortodoxos o los bohemios estudiantes de la Universidad de Barcelona»; i conclou dient «el proyecto económico y político vendría después».³⁵

Relativitza molt la naturalesa dels projectes econòmic i polític, però no només de l'austracisme, sinó també del borbònisme, i insereix el cas de Catalunya «dentro de la red de intereses atlantistas de los ingleses y holandeses en el bloque austracista».³⁶ Vol dir això que a la Guerra de Successió Catalunya va ser una simple peça dins del gran joc d'Anglaterra contra França? De fet, una afirmació de García Cárcel dóna peu a aquesta suposició: «Desde luego, quienes marcaron la pauta no fueron los catalanes ni los españoles, en general. Sobre todo, fueron los ingleses los que especialmente mejor demostraron saber lo que querían. El sucursalismo español respecto a las fuerzas militares confrontadas en la guerra –Francia e Inglaterra– es incuestionable. Res de proyectos: lo que hubo fue apuestas por

33. Virginia LEÓN, *Carlos VI*, p. 244.

34. Ricard GARCÍA CÁRCCEL, *Felipe V y los españoles: una visión periférica del problema de España*, Barcelona, 2002, p. 78.

35. Ricard GARCÍA CÁRCCEL, *De los elogios de Felipe V*, Madrid, 2002, p. xxviii (introducció).

36. Ricard GARCÍA CÁRCCEL, *Felipe V y los españoles*, p. 80.

patronazgos diferentes y más que declaración expresa de intenciones propias hubo atribución de perversas intenciones hacia los contendientes.»³⁷

DUALITAT PACTISME-ABSOLUTISME: A LA RECERCA DE L'AUSTRIACISME... I LES SEVES DIVERGÈNCIES

Plantegem ara la proposta interpretativa d'un altre autor, Jon Arrieta, però des d'un punt de vista diferent i més innovador: el dels juristes de les altes institucions catalanes.

Arrieta, d'entrada, reconeix que no pot donar una resposta completa i conclouent a la pregunta *què és l'austriacisme*. Però creu que pot donar una visió pròpia de l'austriacisme a partir de l'opinió que tenien d'aquest els mateixos austriacistes i els seus oponents, especialment els que, en ambdós sectors, es van pronunciar respecte a aquell.³⁸ D'aquí provindrà el seu interès en les opinions dels titulars de les altes magistratures, per la senzilla raó que «son los que como voces que explican la jurisdicción real, juzgan en la más alta instancia y asesoran a reyes y virreyes en las cuestiones de gobierno.»³⁹

Aquest autor expressa una postura de relativització dels conceptes de *pactisme* i *absolutisme*, amb la idea que caldria veure fins a quin punt aquesta dualitat va existir realment i, en cas afirmatiu, tractar d'avançar sobre com la van viure, sentir i formular els qui efectivament es van situar en una de les dues posicions.⁴⁰ I com s'ha de fer, això? Doncs a partir de les *Narraciones históricas* de Francesc de Castellví, que tracta, amb tota mena de detalls, l'adscripció de les personalitats més destacades als bàndols francès o austríac. I per què Castellví com a font? Doncs perquè fa unes distincions molt clares: distingeix (entre els alts magistrats, no ho oblidem) els que es caracteritzen per la defensa de la «observancia de las leyes», dels que s'oposen a aquesta; els que manifesten la seva preferèn-

37. Ricard GARCÍA CÁRCCEL, *Felipe V y los españoles*, p. 82.

38. Jon ARRIETA, «Austracismo, ¿qué hay detrás de ese nombre?», a Pablo FERNÁNDEZ ALBADALEJO (ed.), *Los Borbones*, p. 177-178.

39. Jon ARRIETA, «Austracismo, ¿qué hay detrás de ese nombre?», a Pablo FERNÁNDEZ ALBADALEJO (ed.), *Los Borbones*, p. 178.

40. Jon ARRIETA, «L'antífesi pactisme-absolutisme durant la Guerra de Successió a Catalunya», a Joaquim ALBAREDA i Josep M. TORRAS I RIBÉ (ed.), *Del patriotisme al catalanisme*, p. 106

cia per la dinastia dels Àustria, dels que s'inclinen per la dels Borbó; els que el 1705 es decanten obertament per l'arxiduc Carles, dels que s'exilien de Catalunya per la seva definició com a filipistes.⁴¹ En aquest context, qui és austriacista, doncs? Quin dels tres grups que s'ha esmentat? Tots i cadascun d'ells. I nosaltres podríem dir: qui és austriacista el 1711 amb l'afer Grases: els que el condemnen o els que l'han protegit? I el 1713-1714, qui és austriacista: els que se n'han anat amb l'arxiduc Carles a Viena o els que s'han quedat defensant el Principat davant Felip V?⁴²

UN JOC DE NIVELLS

Arrieta diu que inicialment no hi ha austriacisme, sinó austriacistes; que, l'austriacisme, el van construir i elaborarant els austriacistes. Si fem una ullada a les magistratures, qui poden ser els austriacistes? Doncs els partidaris de la continuïtat de la dinastia dels Àustria quan Carles II és al final de la seva vida. Són els que defensen des de les més altes instàncies la candidatura de l'arxiduc Carles.⁴³ I davant seu, els que donen suport a l'opció de Felip d'Anjou: primera antítesi. Però encara no estan en guerra.

Passem a un altre nivell. En paraules de Castellví, primer trobem els «celantes», aquells que, en les altes instàncies, són partidaris de respectar la situació jurídica existent; és a dir: convocar les Corts, respectar els estatuts dels regnes de la Corona d'Aragó, etc.⁴⁴ Són austriacistes? Aquesta postura, diu Arrieta, tenia el suport institucional de la ciutat de Barcelona i del braç militar (dos dels tres elements de la conferència dels comuns). Enfrontats amb aquests hi ha els que no respecten aquesta observància de les lleis (les constitucions); són els del *partido del Ministerio de Madrid*, més flexibles en l'aplicació de les lleis, acomodats a les circumstàncies. Són filipistes?: segona antítesi. I tampoc no estan en guerra.

41. Jon ARRIETA, «Austracistas y borbónicos entre los altos magistrados de la Corona de Aragón (1700-1707)», *Pedralbes*, núm. 18, vol. II (1998), p. 277.

42. Òbviament, sembla que l'austriacisme no és un moviment homogeni. Hi ha múltiples interpretacions d'aquest en funció del període cronològic que es consideri. De fet, aquest plantejament ens allunya una mica del concepte de *partit* que defensa Albareda, però potser amb l'allunyament guanyem una mica de perspectiva.

43. Jon ARRIETA, «Austracismo», p. 179.

44. Jon ARRIETA, «Austracismo», p. 179-180; Jon ARRIETA, «Austracistas y borbónicos», p. 280-281.

Tercer nivell: les Corts de 1701-1702. La relació amb el nou monarca, que podria quedar truncada, si ens paréssim a plantejar-la tenint en compte les darreres afirmacions, no va seguir inicialment aquest camí. Ja hem dit abans que en aquestes corts el Principat va aconseguir gran part de les seves aspiracions, majoritàriament de caire econòmic. La gran ensopegada va ser, essencialment, el tema del control de les insaculacions, que Felip V es va negar a concedir. No obstant això, diu Arrieta, es van aconseguir èxits des del punt de vista jurídic, com ara la consecució del Tribunal de Contrafaccions. La via legalista havia triomfat.⁴⁵ I la política havia fracassat: tercera antítesi. Però tampoc no s'està en guerra oberta.

El pactisme sembla que gaudeix d'un estat de salut acceptable. El rei ha jurat les constitucions catalanes i els catalans han jurat la seva fidelitat al rei. Resultat final: empat entre els *celantes* i els del *partido del Ministerio de Madrid*.⁴⁶

Si la situació fos aquesta, què va caldre per a què esclatés la revolta de 1705? La Guerra. I el Pacte de Gènova va actuar com a catalitzador. Aquests fets van impulsar el decantament dels que hem anomenat *celantes* al bàndol de l'arxiduc; i dels que hem anomenat *membres del «partido del Ministerio de Madrid»* als braços de Felip V.⁴⁷ Ja tenim els dos bàndols enfrontats.

D'aquesta manera hem arribat a la formulació de qui són els austriacistes i qui són els filipistes. Ara cal esbrinar la coherència interna de l'austriacisme que va triomfar el 1705. La pedra de toc: l'afer Grases.

L'AFER GRASES I LES DIVERGÈNCIES INTERNES DE L'AUSTRIACISME

Aquesta qüestió, hem d'interpretar-la com una conseqüència de la dinàmica interna del govern austriacista i revela eloqüentment les dissensions que pateix el moviment en un any com el 1711 (ja avançada la Guerra i quan l'arxiduc Carles marxa cap a Viena).⁴⁸

45. Jon ARRIETA, «Austracistas y borbónicos», p. 282.

46. Jon ARRIETA, p. 283.

47. Jon ARRIETA, «Austracistas y borbónicos», p. 283-286; Jon ARRIETA, «Austracismo», p. 182.

48. No entraré de ple en la discussió d'aquest afer. Vegeu Rosa Maria ALABRÚS i Ricard GARCÍA CÀRCEL, «L'afer Grases i la problemàtica constitucional catalana abans de la Guerra de Successió», *Pedralbes*, núm. 18, vol. II (1998), p. 557-564; Jon ARRIETA, «Austracismo», p. 193-198; Jon ARRIETA, «L'antítesi pactisme-absolutisme», p. 116-120; Josep Maria TORRAS I RIBÉ, *La Guerra de Successió*, p. 256-261; Joaquim ALBAREDA, *Felipe V y el triunfo del absolutismo*, p. 98-101.

Segons Torras i Ribé, aquest episodi reflecteix un pensament polític dominant a la cort de l'arxiduc, a l'entorn de la facció del secretari Ramon de Vilana Perlas. García Cárcel i Rosa Alabrús parlen de la seva inserció dins d'un moment d'hipersensibilitat foral motivada per tota una tradició de contrafaccions, i d'una singular conjuntura política de desintegració de l'austriacisme. I què diu Arrieta?

Una frase seva podria definir la significació política i jurídica d'aquest afer: «El austriacismo reflejado en su propio espejo.»⁴⁹ Trobem ara una formulació de tics absolutistes a la cort de Carles III? Ja en parlarem. El que es podria pensar del joc de nivells de què hem parlat abans és que el govern austriacista desenvoluparia la seva tasca dins dels termes de l'observança de les lleis; seria lògic pensar que aquesta observança seria propugnada per aquell grup de *celantes* que hem vist més amunt. Però, de sobte, trobem l'*Epítome o compendi de las principales diferencias entre les lleys de Catalunya y los capitols del redreç o ordinacions del general d'aquella*, on es formula que la titularitat de la potestat legislativa estigui a les mans del rei.⁵⁰ Com podem relacionar això amb el govern per l'observança de les lleis?

Arrieta, analitzant l'*Epítome*, diu que Grases pretenia situar-se en un equilibri doctrinal entre el funcionament normal de les Corts (que no posa en dubte) i la posició del monarca com a autoritat sobirana. Al seu temps, però, Grases va ser condemnat pels comuns i el rei es va veure obligat a prohibir la seva obra. Aquest equilibri que veu Arrieta, l'interpreta des del punt de vista que la posició de Grases era de fet una plasmació de la pràctica de govern austriacista. En altres paraules, Grases és un exponent de l'austriacisme que governa, enfront de l'austriacisme de les Corts. Veiem, doncs, dues menes d'austriacisme: un austriacisme ortodox, que podríem anomenar també *pactista*, que és el representat per les Corts, i en absència d'aquestes, pels comuns, i que recull el pensament dels anomenats *celantes*, i un austriacisme del Govern, que anomenaríem *regalista* i que estaria a l'entorn de l'influent secretari reial Vilana Perlas. El triomf de l'ortodòxia, però, no significa el triomf sobre el Govern, ja que la figura més

49. Jon ARRIETA, «Austriacismo», p. 193.

50. Vegeu la frase cèlebre «no diuen que en Catalunya fasse la ley lo Rey y la Cort ni lo Rey ab la Cort, sinó lo Rey en la Cort», citada per diversos autors.

influent d'aquest govern, Vilana, no va caure, sinó que, en canvi, va quedar més reforçada, atès que va acumular més cotes de poder.⁵¹

Què podríem dir, llavors, de l'austriacisme com a moviment cohesionat? Doncs que aquesta cohesió potser no era tan real. Que si abans de 1707 la diferència entre els austriacistes i els oposats a aquests, que ja podem anomenar *filipistes*, era clara i la seva antítesi era definida pel respecte o no de l'ordenament jurídic establert (les constitucions), ara veiem que en el si dels primers, dels austriacistes, també hi ha diferències internes. Quines diferències internes? Doncs el respecte a aquest ordenament jurídic esmentat: hi ha els més ortodoxos i, enfront d'aquests, els que, com Grases (i Vilana), adopten una postura més regalista; de fet, aquests prenen la línia de pensament que fins al 1705 atribuïen als filipistes.⁵² Les tornes no només han girat: han fet una volta de campana. Però tot això revalida la prudència amb què Arrieta estableix la dicotomia pactistes-absolutistes (i que va més enllà de la simple antítesi austriacistes-filipistes).

Aquest canvi de perspectiva respecte a les tesis d'Albareda ens permet relativitzar el concepte de *partit austriacista* que abans hem vist. Però, alhora, crec que ens ajuda a entendre la composició d'aquest partit, que, com tots els partits (en el sentit de grups d'opinió i de pressió sobre un determinat aspecte, no en el sentit actual de la paraula), té sectors interns més o menys divergents. No només perquè en aquest partit hi ha sectors socials molt diversos, sinó perquè aquests sectors tenen objectius diversos i mitjans d'actuació també diversos. El govern de l'arxiduc Carles representa els diversos sectors de l'austriacisme, però també té els seus objectius, els seus mecanismes d'actuació i fins i tot la seva visió del que són les constitucions, les Corts, etc. I si pensem que Carles III també té molt presents les seves prerrogatives com a sobirà, el seu regalisme, llavors entendrem que no tot es redueix a una imatge idíl·lica de l'austriacisme. Que l'austriacisme és un moviment, una ideologia, un partit, etc., que té una vida pròpia, amb matisos i contradiccions internes, en cert sentit lògiques. Pensem que el govern austriacista es desenvolupa en un moment de guerra constant, amb operacions militars que necessiten una coordinació instantània, unes decisions ràpides i contundents, que no sempre es poden

51. Jon ARRIETA, «Austracismo», p. 197.

52. Jon ARRIETA, «L'antítesi pactisme-absolutisme», p. 120.

prendre. El sistema pactista defensat per les Corts ofega les necessitats diàries d'un govern que ha de prendre mesures i decisions en un moment en què l'enemic està envaint el territori. D'aquí provenen les teories de Grases, de la necessitat de dotar el rei d'una potestat legislativa ferma, sense menysprear les Corts ni les constitucions, que són la base del sistema. I d'aquí ve la frase inicial d'Arrieta, «el austriacismo reflejado en su propio espejo»; un mirall que és el del govern quotidià, del dia a dia, que necessita una certa capacitat de decisió per part del rei i els seus ministres.

Virginia León, en la seva recent biografia de l'arxiduc-emperador Carles VI, diu que «el conflicto debe situarse, como han señalado Rosa Mª Alabrús y R. García Cárcel, en el contexto de la inminente marcha del rey Carlos a Viena y el juego de tensiones entre la vieja guardia austracista y la nueva saga diferente».⁵³ La vella guàrdia hauria començat la decadència potser amb la decisió de Narcís Feliu de la Penya de no acceptar la Secretaria d'Estat justament en el moment del triomf del grup austriacista. Vilana ocupa el seu lloc i omple el Govern de personatges afins. El document anònim de denúncia de la pràctica de govern (corrupció i autoritarisme creixent) de l'entorn de l'arxiduc és també una mostra de les diferències internes.⁵⁴ Podem parlar de *desintegració de l'austriacisme*, com diuen Alabrús i García Cárcel?⁵⁵ O només podem parlar de divergència? Què hi ha rere l'afer Grases? Una lluita pactisme-regalisme, una lluita entre les Corts i el monarca, o una lluita pel poder entre diverses faccions dins de l'austriacisme? Per què, si Francesc Grases i Josep Minguella són destituïts dels seus càrrecs a la Reial Audiència, el seu protector, Ramon Vilana Perlas, que podria haver caigut, es manté en el poder? I no només això, sinó que aconsegueix més poder: aquest mateix any 1711 és nomenat secretari del Despatx Universal, el març de 1713 acompanya l'emperadriu Elisabeth a Viena i el desembre del mateix any és nomenat secretari d'Estat i cap del Consell Suprem d'Espanya a la cort imperial de Viena.⁵⁶ Com

53. Virginia LEÓN, *Carlos VI*, p. 246.

54. Montserrat BELTRAN MORALES, «El desgovern durant el regnat de l'arxiduc: estudi d'un manuscrit anònim contemporani», a *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, vol. II, Barcelona, 1984, p. 215-223.

55. Rosa Maria ALABRÚS i Ricard GARCÍA CÁRCEL, «L'afer Grases», p. 563.

56. Vegeu-ne més detalls a Ernest LLUCH, *L'alternativa catalana (1700-1714-1740): Ramon Vilana Perlas i Juan Amor de Soria, teoria i acció austriacistes*, Vic, 2000, p. 57-87.

conclou Virginia León, «no se puede obviar la división interna y el deseo, al menos de algunos, de participar en el Gobierno de la monarquía».⁵⁷

L'afer Grases també ha servit a Ernest Lluch per establir una comparació entre l'arxiduc Carles i Felip V. Lluch deia que el primer va saber rectificar, per la pressió dels comuns, però que del segon no es podia esperar cap rectificació (ja hem parlat abans de la intransigència del duc d'Anjou). De fet, podem veure una diferència clara entre la frase de Grases («fasse la ley lo Rey en la Cort») i el que pretén fer Felip V («no hay otra ley que la voluntad del rey»). La distància és tan gran, diu Lluch, que, de fet, és fàcilment comprensible per als sectors divergents de l'austriacisme, que es defineixen essencialment pel fet de ser tots ells antiborbònics, «una concordança molt superior a la dels borbònics botiflers o de la Torre de Babel que degueren considerar uns babaus els filipistes que pensaven que el seu rei mantindria les constitucions o els furs».⁵⁸

A MODE DE PRIMERA RECAPITULACIÓ

Hem trobat una resposta a la pregunta *què hi ha darrere l'austriacisme*. En poques paraules, Arrieta veu una pluralitat de respostes, des del respecte per l'observança de les lleis fins a la defensa del model de la monarquia composta com a unió de regnes lligats entre si en un pla d'igualtat, passant per l'adscripció a una dinastia, l'austriaca. Però és la guerra la que decideix que els que són favorables i els que són contraris als tres punts ara esmentats prenguin partit i es decantin per un o per l'altre bàndol;⁵⁹ és a dir, la guerra reafirma la posició de l'austriacisme com a moviment sòlid, amb uns idearis per defensar.

I, un cop definit l'austriacisme, Arrieta veu raons per comprovar que, més enllà de l'oposició entre absolutisme i pactisme, hi ha dins d'aquest unes divergències que se situen al voltant del mecanisme d'actuació del poder reial, que el mateix sistema podria admetre; divergències que estableixen la dicotomia entre el respecte per la legalitat establerta i les «veleidades absolutistas», que, no obstant això, poden ser temperades (triomf dels

57. Virginia LEÓN, *Carlos VI*, p. 247.

58. Ernest LLUCH, *L'alternativa catalana*, p. 51.

59. Jon ARRIETA, «L'antífesi pactisme-absolutisme», p. 125; Jon ARRIETA, «Austracismo», p. 216.

comuns sobre el rei en l'afer Grases, encara que els mecanismes d'actuació reial que Grases destaca no són desterrats de la mentalitat del Govern).⁶⁰

UNA ALTRA ESPANYA ERA POSSIBLE?: L'AUSTRIACISME PURIFICAT

A l'hora de definir què és l'austriacisme, Ernest Lluch té clar quins en són els trets definitoris, però potser donar-hi un nom és el que costa més de fer. Lluch creu que, malgrat les adversitats i l'impacte de la Guerra, l'austriacisme (o, com diu ell, el projecte austriacista) va mantenir intactes per a la majoria dels catalans els seus trets identificadors i la seva coherència política al final de la Guerra.

Posar un nom a aquest austriacisme sembla que és una de les preocupacions de Lluch. Programa austriacista, aragonesisme austriacista, catalanisme, constitucionalisme... La denominació pot ser diferent depenent del punt de vista amb què es miri, o l'àmbit que es vulgui estudiar, o el vessant polític que es vulgui defensar.⁶¹ Si parlem de constitucionalisme, veurem que dins del partit austriacista hi ha dos grups diferents, però amb una base comuna: les constitucions. Els uns són els que parteixen bàsicament de la realitat catalana, i podrien ser els comuns; els altres són els que parteixen de la idea que cal connectar aquestes constitucions amb la necessitat d'un rei, en aquest cas l'arxiduc Carles d'Àustria. Aquests darrers són els que, des del Govern, pateixen un desgast continu a causa de l'exercici del poder i de l'impacte de la Guerra.⁶² I, al mateix temps, són els que faran perviure l'austriacisme a l'exili, a Viena, que és el tema de què parlarem ara.

Ernest Lluch va dedicar els darrers anys de la seva vida a fer reviure un personatge no gaire conegut dins del pensament doctrinari de l'austriacisme. Aquest personatge, el comte del S. R. I. Juan Amor de Soria, descobert per José Antonio Maravall, va elaborar una perspectiva de l'austriacisme que va més enllà de la realitat catalana, una perspectiva que proposa una revitalització dels trets essencials del pactisme i que Lluch va batejar com *austriacisme purificat i persistent*. Purificat perquè dóna un

60. Jon ARRIETA, «L'antítesi pactisme-absolutisme», p. 126-127.

61. Ernest LLUCH, *L'alternativa catalana*, p. 130-133.

62. Ernest LLUCH, *L'alternativa catalana*, p. 134-135.

Il·lustre nou als termes del pactisme i el constitucionalisme; persistent perquè, a despit de la derrota i la repressió posterior, l'austriacisme sobreviu a l'exili, a la cort de l'emperador Carles VI. Amb la mort de Carles III, *rei dels catalans*, el projecte purificat d'Amor de Soria es perd en la nebulosa de l'oblit, al mateix temps que moren els seus protagonistes. Protagonistes que es poden reduir a dos: el mateix Amor i el poderós secretari del Despatx Universal, el marquès de Rialp, Ramon de Vilana Perlas.⁶³

En la conferència de cloenda del IV Congrés d'Història Moderna de Catalunya, el 1998, Lluch va poder revelar els seus estudis sobre la figura i el pensament d'Amor de Soria, i els va donar una nova llum i una nova perspectiva.⁶⁴ Fins llavors, el que sabíem d'Amor de Soria era molt poc, però la ponència de Lluch va posar-lo al seu lloc exacte: al capdavant doctrinari de *l'austriacisme purificat i persistent*.

Què ens mostren els escrits d'Amor de Soria? Per començar, un rebuig total a la dinastia borbònica d'Espanya. Un rebuig que cada cop puja més de to i que hem de relacionar amb el revifament de l'enfrontament hispanoaustríac a la dècada de 1730 (de manera especial, la Guerra de Successió de Polònia, quan Nàpols i Sicília cauen en mans de les tropes de Felip V; la pèrdua de les possessions italianes dels Àustria vienesos també té com a conseqüència una pèrdua de poder i d'influència del partit espanyol

63. Un dels darrers treballs de Lluch va ser precisament un estudi de l'anomenada *alternativa catalana*, personificada en la figura de Vilana Perlas, del qual el nostre autor va donar moltes pistes amb vista a una futura biografia del personatge. No ens centrarem en Vilana, a qui Lluch emparella amb Amor de Soria per tal de donar-los una mena de projecte comú a l'exili: Vilana, l'acció; Amor, la teoria. (També podríem dir el mateix de Grases, que va ser la ment doctrinària durant els seus anys de govern a Catalunya, mentre que la dinàmica del poder era a les mans de Vilana.) La riquesa que va assolir Vilana, les cada cop més altes cotes de poder aconseguides pel seu apropament a l'arxiduc Carles, les seves relacions amb l'emperadriu Isabel..., li van comportar l'enveja i l'odi dels sectors més ortodoxos de l'austriacisme, encara que va poder mantenir-se al govern sense problemes. A Viena, Vilana es va convertir en el cap de la facció hispànica de la cort imperial, enfrontada al partit alemany, que volia girar pàgina i superar les ferides de la Guerra de Successió. Va aconseguir enriquir-se a si mateix i a alguns dels seus partidaris (encara que no sembla que en excés) i es va mantenir molt a prop de l'emperador Carles VI. Amb la mort d'aquest i el canvi d'òptica de la filla d'aquest, Maria Teresa, la figura de Vilana va entrar en una obscuritat palpable, fins que va morir de tuberculosi el 1741. Sobre Vilana Perlas, vegeu Ernest LLUCH, *L'alternativa catalana*, p. 57-86, a més dels apèndixs documentals d'aquest llibre, com les cartes de l'emperadriu Isabel o el seu testament.

64. Llum i perspectiva que havien quedat esbiaixades en part a causa del desconeixement general d'aquest personatge i en part a causa de la reducció del paper d'Amor a una simple assimilació als arbitristes del segle XVII (vegeu Virginia LEÓN, «Una concepció austracista del Estado a mediados del siglo XVIII», a *Coloquio Internacional Carlos III y su siglo*, vol. II, Madrid, 1990, p. 213-224).

de Viena: molts exiliats de 1714 es van refugiar a Itàlia, on van aconseguir mantenir un cert estatus econòmic i social). La pèrdua dels territoris italians fa que Amor doni forma al seu pensament austriacista, que veurem reflectit en el text de 1741 *Enfermedad crónica y peligrosa de los reynos de España y de Indias*.

Aquesta obra d'Amor és una anàlisi de les causes de «la enfermedad crónica y peligrosa» del fracàs de la monarquia dels Àustria als segles XVI-XVII, i, al mateix temps, de tota una sèrie de «remedios» que s'haurien d'aplicar a Espanya per tal de revitalitzar el sistema pactista.⁶⁵ Però va més enllà del que el títol sembla que doni a entendre i és, de fet, una formulació de l'austriacisme teòric, i del pactisme en concret, portada fins a l'extrem. Però hi ha un canvi de perspectiva que hem de tenir en compte: fins ara hem parlat d'un austriacisme polaritzat a la Corona d'Aragó, en sentit ampli, i a Catalunya, en sentit estricte. El pensament austriacista d'Amor s'estén per tots els territoris de la monarquia hispànica, com si es volguessin esborrar del tot els canvis succeïts després de la Guerra de Successió.

Què condemna la *Enfermedad crónica*? La desaparició de les Corts, en primer lloc, com a element principal d'un sistema pactista en el qual la representació dels estaments és un factor importantíssim. Dins d'una descripció de les causes de la decadència d'Espanya, la «abolición y menosprecio de sus Cortes Generales» (causa setena) és la més destacada (22 pàgines del text). I a quines Corts es refereix? A les de Castella, que després de la derrota de Villalar van perdre tota la importància política que tenien. La derrota dels *comuneros* és assimilada per Amor a una derrota del constitucionalisme castellà i un menyspreu dels monarques habsburguesos pel pactisme de Castella. «De esta abolición y menosprecio de las Cortes Generales, ha nacido el mayor mal de los reinos», diu Amor, i passa tot seguit a atribuir a Lluís XIV de França la responsabilitat en els intents de repartir les possessions hispàniques, que és el que va obligar

65. És justament la utilització de termes com *causas* i *remedios* el que fa dir a certs historiadors madrilenys, com ara Virginia León, que el projecte d'Amor de Soria se situaria dins del grup dels pensadors arbitristes: «Se podría incluir a Amor de Soria en el grupo de los escritores políticos que en su obra abordan con presupuestos arbitristas los aspectos sociales y económicos. El conde enlaza perfectamente con los tratadistas del reinado de Carlos II: dolido por la situación de España, la palabra restauración continúa siendo la clave de su escrito» (Virginia LEÓN, «Una concepción austriacista», p. 215).

Carles II a fer hereu dels seus regnes el duc d'Anjou.⁶⁶ En aquest moment, es renova el menyspreu que es tenia per les Corts, ja que no es convoquen per discutir un tema, la successió, que entrava dins de les competències de les «Leyes fundamentales».

Quina és la solució que propugna Amor? El restabliment de les Corts «en su autoridad y libertad antigua per a tratar de las cosas pertenecientes a las coronas y reinos de ellas, a su conservación y a sus aumentos. Por esto se reconoce en las mismas Leyes fundamentales antiguas y modernas, fueros y constituciones que se convocaban las Cortes para la elección de los reyes.»⁶⁷ Un restabliment de les Corts castellanes que agafa com a model l'exemple de les Corts de la Corona d'Aragó (quina diferència amb Felip V!). I que passa per una millor articulació dels territoris i de les seves diverses corts generals. Ahora, es podria superar la «recíproca antipatía que internamente ha reinado entre las dos Coronas de Aragón y de Castilla», de la qual van sorgir les desgràcies d'ambdós territoris, perquè «no han sabido que en su unión consistía el sostenimiento recíproco de sus Leyes fundamentales, la libertad y autoridad de sus Cortes Generales y la conservación de los vasallos inmunes del despotismo».⁶⁸

I com es podrien superar les dissensions entre Castella i la Corona d'Aragó? En primer lloc, amb una convocatòria periòdica, cada set anys, i fixa, de les Corts. Aquestes corts de cadascun dels territoris de la monarquia estarien institucionalitzades per mitjà d'una «Asamblea fija», formada per un diputat de cada regne i dos secretaris. I cada deu anys es convocaria una cort general o «Parlamento de la Monarquía», formada pels diputats de l'«Asamblea fija» més dos consellers de cada regne. Aquest sistema tan innovador serviria «para concordar armoniosamente las providencias respectivas y las asistencias recíprocas que deberán darse los reinos».⁶⁹ I també serviria per aconseguir una implicació dels territoris perifèrics en aspectes de govern de la monarquia i una tributació millor i que no ofegui els castellans, com havia passat als segles XVI-XVII. Una tributació

66. *Enfermedad crónica y peligrosa de los reynos de España y de Indias*, primera part, cap. VII, p. 145-146, en l'edició d'Ernest LLUCH a *Aragonesismo austracista*, Saragossa, 2000 (d'ara en endavant citarem el text d'Amor però amb la pàgina de l'edició de Lluch).

67. *Enfermedad crónica*, segona part, cap. I, p. 179.

68. *Enfermedad crónica*, primera part, cap. VIII, p. 156.

69. *Enfermedad crónica*, segona part, cap. I, p. 189.

més ajustada a la realitat i de la qual els regnes de la Corona d'Aragó trauren profit, perquè es tractaria d'un sistema impositiu que serviria, no per sostenir un imperialisme arreu d'Europa, sinó per defensar les seves costes i fronteres.

Respecte a la pràctica de govern, el pensament d'Amor recupera la vigència del model polisinodal dels Àustria. I, al mateix temps, atorga un paper important a la figura del secretari del Despatx Universal (que té una transcendència especial, perquè es tracta del càrrec del seu protector, Ramon de Vilana Perlas). Amor n'esmenta tota una sèrie de requisits, funcions i disposicions, que ocupen alguns capítols de la seva obra. Deu ser aquesta àmplia presència del secretari del Despatx Universal en l'obra d'Amor el que fa que l'autora Virginia León parli extensament d'aquell i, en canvi, no mencioni en absolut el tema de les Corts (al qual Amor sí que dóna una importància clau). Aquesta autora repeteix la idea que els plantejaments d'Amor tenen l'origen en l'arbitrisme del segle XVII. Diu que Amor «concibe el secretario del Despacho Universal como pieza clave en la Administración del Estado» (està pensant en el model borbònic, òbviament), i remata la jugada afirmant que «la *Enfermedad...* se desarrolla en el marco de la tradición hispánica, pero influida por los criterios de la Ilustración –por ejemplo, la autoridad y el absolutismo regalista del monarca quedan perfectamente reflejados.»⁷⁰ Virginia León insisteix que Amor estaria en la línia dels tractadistes del segle XVII i que «el punto de vista moralizante está siempre presente en el análisis de las distintas condiciones que apunta».⁷¹ Potser els termes que emprà Amor de Soria (*prudència, astúcia, ambició*) donen aquesta imatge, però Amor no tracta els temes dels arbitristes del segle XVII, que sobretot se centren en aspectes com ara la millora de la natalitat, la riquesa dels seus dominis, la reputació en la política exterior, el control de l'economia, etc., sinó que es dedica sobretot a defensar els termes més purificats del pactisme.

70. Virginia LEÓN, «Una concepción austracista», p. 219 i 216, respectivament. Crec que en aquesta autora pesa massa el fet que el seu article estigui inclòs en un col·loqui sobre Carles III de Borbó, cosa que produeix un apropament anacrònic del tema que ella estudia aquí a la figura del monarca borbònic il·lustrat. Si no, no té gaire sentit que vulgui donar un caliu il·lustrat als plantejaments d'Amor de Soria, ja que ni en la formulació del pactisme més ortodox, ni en l'explicació de la pràctica de govern que fa Amor, no es pot veure res que s'assembli als postulats borbònics del centralisme i l'absolutisme.

71. Virginia LEÓN, «Una concepción austracista», p. 221.

En termes de política econòmica, Amor parteix des de punts de vista agraristes (un altre punt que l'associa als arbitristes, diuen Virginia León i altres). Però l'agrariisme del qual parteix Amor està marcat per la interpretació del colbertisme que ell fa: es tracta d'una visió que considera imprescindible una agricultura avançada per poder muntar-hi a sobre una indústria potent. Com? Doncs mitjançant la creació d'un mercat intern fort i un mercat extern competitiu a través de companyies comercials.⁷²

I respecte als orígens intel·lectuals del pensament austriacista d'Amor de Soria, caldria veure dues fonts: Saavedra Fajardo i les seves *Empresas políticas*, i Fernández de Navarrete i el seu *Conservación de monarquías y discursos políticos*. De Saavedra, Amor de Soria agafa aspectes més polítics, com ara la convocatòria de Corts; de Fernández de Navarrete, aspectes més de caire econòmic i que poden considerar-se més agraristes.⁷³

Gràcies als estudis de Lluch, podem comprovar les idees de l'austriacisme més pur, en consonància potser amb aquell grup que Arrieta anomena *celantes* (partint de Castellví), els més fermes defensors de la «observancia de las leyes». Però Amor no se centra en l'àmbit català o de la Corona d'Aragó, sinó en tot Espanya. La seva proposta és un remei enfront de l'opressió i el retard econòmic que suposen els Borbó. Mai no es perd l'esperança de recuperar la llibertat, a la Corona d'Aragó i a Castella mateix (ens trobem també en aquell moment en què un text com *Via fora els adormits*, de 1736, revifa la possibilitat d'un retorn de l'austriacisme, amb el guiatge d'Anglaterra).⁷⁴ L'originalitat d'Amor de Soria és que adapta un tema ja conegut a una realitat diferent. Parlaríem d'un projecte, doncs, una paraula que Lluch considera adequada. Un projecte d'una Espanya que *no* va ser possible.

CONCLUSIONS

Fins aquí hem vist tres visions de l'austriacisme. Les tres tenen en comú una gran part dels aspectes: una defensa de les constitucions com a garantia de la llibertat política i l'empenta econòmica; un projecte polític

72. Ernest LLUCH, 1998, p. 617-619; Ernest LLUCH, *L'alternativa catalana*, p. 96-99.

73. Ernest LLUCH, 1998, p. 619-620; Ernest LLUCH, *L'alternativa catalana*, p. 99-101.

74. Vegeu Ernest LLUCH, «L'austriacisme persistent: 1734-1736», *Initium*, núm. 1 (1996), p. 397-404.

que rebutja de ple l'absolutisme de caire francès que pretén introduir el nou rei Felip V; una certa coherència dels sectors socials implicats, si bé també podríem trobar algunes qüestions que plantegen tensions internes (la noblesa i la burgesia, els propietaris benestants i els pagesos de la Catalunya interior, etc.). La coherència interna del *partit austriacista* (si aquest és el terme que utilitzem) es veurà en perill al llarg de la Guerra de Successió, cosa que portarà a la darrera definició entre resistencialistes i possibilistes. Sí, ambdues postures tenen en comú la defensa de les constitucions, però això és una antítesi important en un moment de desfeta militar.

La guerra és un factor que marca l'evolució de l'austriacisme. Sabem que l'impacte de la Guerra va ser brutal sobre un territori i una societat com els de Catalunya. Sabem que a l'interior del Principat l'actitud no és tan coherent com a Barcelona; la presència de nombrosos exèrcits i de partides de miquelets d'un i altre bàndols marca l'adscripció de molts municipis a una causa o a l'altra. Sabem que el projecte polític de l'austriacisme també troba obstacles dins del govern de l'arxiduc Carles, aquell rei fet a la mida. Les tensions internes de l'austriacisme podran sortir a la superfície gràcies a episodis com l'afer Grases. Per contra, sabem que el Principat aconsegueix amb el seu rei Carles moltes fites que feia dècades que anhelava, com ara l'execució del Tribunal de Contrafaccions o el retorn del control de les insaculacions, alhora que culmina les seves aspiracions comercials; però també sabem que el Tribunal va tenir poca vida, a causa de l'evolució de la Guerra, i que l'arxiduc Carles es va reservar un darrer dret de desinsacular sempre que ho considerés oportú.

Com tots els moviments polítics, l'austriacisme evoluciona, no es manté immòbil davant el curs dels esdeveniments. El seu fracàs no pot imputar-se només a una guerra que és cada cop més desfavorable, ni tampoc a l'empenta i el triomf d'un absolutisme que potser ha donat la sensació de ser predestinat a vèncer. Els homes canvien, la ideologia s'instrumentalitza i el que es va dir ahir és una altra cosa avui. Però sí que podem veure al llarg d'una dècada una línia argumentativa dins del *partit austriacista*, encara que amb matisos: una defensa no només de les constitucions, sinó també de la realitat política de Catalunya. La burgesia comercial del triangle Barcelona-Mataró-Vilassar va aconseguir les fites proposades, però la menestralia i els petits comerciants de Barcelona no van poder fer front a la nova competència dels comerciants anglesos i holandesos, que van substituir els odiats francesos; i, a diferència dels pri-

mers, aquests darrers no van entrar al Consell de Cent ni van aconseguir títols de noblesa o privilegis de ciutadà honrat.

El factor dinàstic no va ser un element clau en la formació del *partit*. L'arxiduc Carles va ser aquell rei fet a la mida que desitjaven, però també ho podia haver estat Felip d'Anjou si hagués concedit allò que el Principat volia: respecte per les constitucions, manteniment de l'entramat institucional propi i suport al comerç i a la indústria catalans. Els creixents mètodes despòtics de Felip V i els seus ministres, juntament amb la repressió del virrei Velasco el 1704, van decantar la balança a favor del pretendent habsburguès. La figura de Jordi de Darmstadt movent els fils del descontentament va ser clau en la formació del *partit*. No només la francofòbia explica l'oposició de les terres de l'interior a l'opció borbònica: la cohesió dels *vigatans* amb la burgesia comercial de Barcelona i el Maresme s'entén més després de veure que aquests grups van estar connectats mitjançant llaços familiars i matrimonis.⁷⁵ La interrelació d'interessos dels diversos sectors del *partit austriacista* va més enllà del factor dinàstic: negocis compartits, llaços familiars, solidaritat davant la repressió del virrei Velasco, demandes comercials. Això fonamenta el grup austriacista.

Però no tot és triomf i glòria. Com tots els grups, l'austriacisme té les seves divergències internes. Dues peces clau de divergència són l'afer Grases i el document escrit per un anònim, donat a conèixer per Montserrat Beltran, que denuncia les misèries de l'entorn cortesà. Què signifiquen? Oposició o només divergència? I no oblidem un altre aspecte fonamental: la dinàmica de la guerra. Catalunya perd la seva homogeneïtat. D'ençà de l'entrada de les tropes borbòniques el 1707, el territori català cau a poc a poc en mans de l'enemic. Les principals ciutats són preses pels borbònics: Lleida, el 1707; Tortosa, el 1708; Girona, el 1711; Vic, el bressol de la conspiració austriacista de 1705, s'entrega el 1711; Valls, *ciudad imperial*, el febrer de 1713, mentre a Barcelona se celebra la Junta de Braços que decideix l'opció de la resistència, i Mataró, el juliol del mateix any.⁷⁶ Triomf i desastre són les dues cares del mateix mirall, i, com altres grups, el *partit austriacista* no és una excepció.

75. Vegeu l'article de Gemma GARCÍA FUERTES «De la conspiración austracista a la integración a la Nueva Planta: la familia Duran, máximo exponente de la burguesía mercantil barcelonesa en el siglo XVIII», a Carlos MARTÍNEZ SHAW (ed.), *Historia moderna, historia en construcción*, vol. II, Lleida, 1999, p. 513-527; també Benet OLIVA i RICÓS, *La generació de Feliu de la Penya*, p. 99-127.

76. Josep Maria TORRAS i RIBÉ, *La Guerra de Successió*, p. 177-215, 263-300 i 335-362.